

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų laisvalaikio organizavimo šeimoje problemos ir galimybės: tėvų nuomonė

Challenges and Opportunities of Family Leisure Organization for Younger School-Age Children: Parents' Opinions

Deimantė Ručinskė

E. p. deimante.jurgaityte@gmail.com

Ieva Bilbokaitė-Skiauterienė

Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos Edukologijos institutas
E. p. ieva.bilbokaite-skiauteriene@sa.vu.lt

Asta Širiakovienė

Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos Edukologijos institutas
E. p. asta.siriakoviene@sa.vu.lt

Santrauka. Ugdymo sėkmė šeimoje priklauso nuo tėvų drauge su vaiku praleisto laiko, įvairiapusiško ir turinčio laisvalaikio. Tačiau Lietuvoje dar menkai atsižvelgiama į tai, kad tėvų, auginančių mokyklinio amžiaus vaikus, darbo laikas ir atostogų laikas būtų derinamas prie vaikų mokyklinio užimtumo. Vaikų neužimtumas paprastai sukelia daug socialinių problemų. Šeimos laisvalaikio organizavimas ir jo turinys priklauso nuo gebėjimo įtraukti vaikus į įvairias veiklas, atsižvelgiant į jų interesus ir poreikius. Tinkamai organizuotas laisvalaikis atitraukia vaikus nuo beprasmiško laiko leidimo, žalingų įpročių, teikia galimybę lavinti įvairius gebėjimus, bendrauti su šeimos nariais. Prasmingą šeimos laisvalaikį dažnai riboja tam tikros kliūtys: šeimos sudėtis, vaikų amžius, finansinės galimybės, tėvų darbo užimtumas, pramogų pasiūla ir kt.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų laisvalaikio organizavimo problemas ir galimybes šeimoje. Atliepiant tikslą siekiama atsakyti į klausimus: kaip organizuojamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų laisvalaikis šeimoje ir su kokiais problemomis susiduria tėvai? Tyrimo tikslui pasiekti bei tyrimo duomenims surinkti buvo naudotas tėvų anketinės apklausos raštu metodas.

2019 metų spalio mėnesį atlikto empirinio tyrimo (N = 90) duomenys parodė, kad šeimos laisvalaikį visada arba dažnai planuoja tėvai, paprastai atsižvelgdami į finansinę šeimos padėtį. Šeimos renkasi ir aktyvias, ir pasyvias išankstinio pasiruošimo nereikalaujančias veiklas. Išaiškėjo, kad viena iš svarbiausių problemų, kylančių planuojant šeimos laisvalaikį, – per maža renginių, skirtų šeimoms, turinčioms jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, pasiūla. Pasigendama renginių, skatinančių aktyvų laisvalaikį.

Pagrindiniai žodžiai: laisvalaikio organizavimas, šeimos laisvalaikis, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų tėvai.

Received: 2021-08-31. **Accepted:** 2021-11-08

Copyright © 2021 Deimantė Ručinskė, Ieva Bilbokaitė-Skiauterienė, Asta Širiakovienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Summary. The success of education in the family depends on the time spent by the parents with the child, the varied and meaningful leisure time. However, in Lithuania little attention is paid to the fact that the working hours and holiday time of parents raising school-age children are coordinated with the children's school schedule. The lack of occupation for children usually poses many social problems. The organization and content of family leisure depends on the ability to involve children in a variety of activities according to their interests and needs. Properly organized leisure distracts children from spending time meaninglessly, harmful habits, provides an opportunity to develop various skills, to communicate with family members. Meaningful family leisure time is often limited by certain obstacles: family composition, age of children, financial situation, parents' work schedule, supply of entertainment, etc.

The aim of this research was to find out the problems and possibilities of organizing leisure time for younger school children in the family. Responding to the goal, it was sought to answer the questions: how is the leisure time of younger school-age children organized in the family, and what problems do parents face? In order to achieve the aim of the research and to collect the research data, a written questionnaire survey of parents was used.

An empirical study conducted in October 2019 (N = 90) showed that family leisure is always or often planned by parents, usually taking into account the financial situation of the family. Families choose both active and passive activities that do not require prior preparation. It turned out that one of the most important problems in planning family leisure time is the insufficient supply of events for families with younger school-age children. There is a lack of events that promote active leisure.

Key words: leisure time organization, family leisure time, parents of younger school-age children.

Įvadas

Laisvalaikio pažinimas suteikia galimybę apmąstyti jo panaudojimą, racionaliau ir efektyviau tvarkyti savo gyvenimą. Laisvo laiko metu formuojami nauji asmenybės poreikiai, pasiekama tikroji saviraiška, todėl laisvalaikis įvardijamas kaip svarbus visuomenės raidos veiksnys (Alekrinskis, Bulotienė ir kt., 2013). Pasak M. Badrić, I. Prskalo ir M. Matijejić (2015), veikla, kurioje vaikai ir jaunimas dalyvauja laisvalaikiu, yra svarbi tapatybės formavimo ir būsimo gyvenimo kokybės požiūriu. Laisvas laikas turėtų būti tikslus, gerai organizuotas, praleistas apgalvotai ir socialiai pozityviai.

Anot N. Langvinienės (2013), laisvalaikis yra gyvybiškai svarbus, nes padeda atsiriboti nuo rutinos, dienos darbų ir užduočių, pailsėti nuo kasdieninės fizinės ir protinės veiklos. Laisvalaikio kultūra turi didelės reikšmės asmenybės tobulėjimui arba jos degradacijai (Skirmantienė, 2013). Atsakingai panaudojamas laisvalaikis leidžia žmogui kryptingiau bręsti kaip asmenybei (Paulavičiūtė, 2002), skatina tobulėti (Savicka, 2006). Laisvalaikis gerina šeimos komunikacinius gebėjimus (Huff ir kt., 2003), problemų sprendimo efektyvumą (Wells ir kt., 2004), socialinių ir gyvenimo įgūdžių vystymą(si) (Mactavich, Schleies, 1998), didina pasitenkinimą šeimos gyvenimu (Zabrickie, McCormick, 2003). Mokslininkų (Agate ir kt., 2007; Zabrickie, McCormick, 2001; Hornberger ir kt., 2010) atlikti tyrimai atskleidžia, kad įsitraukimas į šeimos laisvalaikį koreliuoja su darna šeimoje, prisitaikymu, bendru funkcionavimu.

Šeimos laisvalaikis atspindi jos narių brandumą ir darną. Šeimos nario savijauta priklauso nuo materialinės situacijos, šeimos tradicijų, kultūrinių orientacijų, požiūrio į poilsį ir laisvalaikį (Vainienė, 2001). Laisvalaikio organizavimas kiekvienoje šeimoje yra savitas (Gaigalienė, Lukšienė, 2002). Pasak D. Šukytės (2007, p. 80), „vaiko laisvalaikio

kokybė priklauso ne tik nuo šeimos kūrybiškumo, asmeninių vaiko poreikių, bet ir nuo edukacinių ir socialinių institucijų socioedukacinių paslaugų pasiūlos“.

Šeimos ir vaiko laisvalaikio pagrindinis turinys yra apibūdinamas taip: šeimos nariai kartu su vaiku planuoja vienokį ar kitokį laisvalaikio leidimo būdą, dėl jo susitaria ir todėl jis pasidaroma priimtinas ne tik suaugusiesiems, bet ir vaikams. Laisvalaikis tuomet aiškinamas kaip svarbus vaiko dvasinei būsenai, nusakomas vaiko individualiai suvoktos laisvės ribomis, pasitenkinimu, teigiamų jausmų išgyvenimu. Esminė vaiko laisvalaikio sąlyga – veiklos pasirinkimo laisvė (Šiaučiuilienė, 2009). Vaikų laisvalaikio negalima atskirti nuo bendravimo su šeimos nariais. Kartais jis gali būti tiesiog neplanuotas pasikalbėjimas, bet turėti nepaprastai didelės įtakos asmenybės raidai (Miliūnienė ir kt., 2009). Tyrimai (Shaw, Dawson, 2001; Trussell, Shaw, 2007) rodo, kad daugelis tėvų labai rimtai vertina savo atsakomybę už laisvalaikį šeimoje. Ir mamos, ir tėčiai pripažįsta vaikų laisvalaikio praleidimo kartu su tėvais ir bendrų veiklų svarbą, pavyzdžiui, žaidimus, pasivaikščiojimą, pasivažinėjimą dviračiu ar vakarienę kartu su šeima (Shaw, Dawson, 2001). G. B. Flander (2011) teigimu, kartais tėvams sunku rasti tinkamą, geriausią ar patraukliausią užsiėmimą savo vaikams, nes socialinį ir pažintinį vystymąsi lemia tai, kaip vaikai leidžia savo laisvalaikį.

Šiuolaikinės technologijos iš esmės keičia laisvalaikį. Tyrėjai pastebi, kad skaitmeninė kultūra ir mobiliosios technologijos, tokios kaip išmanieji telefonai ir planšetiniai kompiuteriai, gali pakeisti suaugusiųjų ir vaikų žaidimų sąveiką (Steiner-Adair, Barker, 2013). Dėl sumažėjusios sąveikos kinta šeimos kartu praleidžiamo laiko kiekis bei jo kokybė (Mesch, 2006), silpnėja socialinė sąveika tarp šeimos narių (Dickinson ir kt., 2016). Kiti tyrėjai išsiaiškino, kad skaitmeninės technologijos gali padėti palaikyti ryšius su artimais šeimos nariais (Lee, Chae, 2007), skatinti bendrumo jausmą (Barden ir kt., 2012). Televizija ir „virtuali realybė“ pakeitė gyvą bendravimą ir tapo reikšminga forma vaikų pramogoms (Sadovaya ir kt., 2015). Anot R. M. Berns (2009), televizija sutrumpino laiką, skirtą pokalbiams prie pietų stalo ar žaidimams, tačiau tapo šeimos gyvenimo dalimi, nes televizorių žiūri visa šeima, ypač vaikams skirtas laidas.

Norint turiningai ir prasmingai praleisti laisvalaikį kartu su šeima, dažnai susiduriama su tam tikromis kliūtimis: šeimos sudėties, vaikų amžiaus, finansinių galimybių, tėvų užimtumo, pramogų pasiūlos ir kt. D. Alifanovienės, A. Kepalaitės ir O. Striškienės (2013) atliktas tyrimas atskleidė, kad dažnai daugiavaikių šeimų laisvalaikį riboja menkos finansinės galimybės.

Laisvalaikio organizavimą, orientuotą į mokyklinį amžių, analizavo A. Paulavičiūtė (2000), L. Kublickienė (2001), G. Kvieskienė, D. Mockevičienė (2002), R. Šiaučiuilienė (2009), D. Alifanovienė, A. Kepalaitė, O. Striškienė (2013) ir kt. Šeimos laisvalaikio aktualijas nagrinėjo užsienio šalių tyrėjai S. Lee, Y. Chae (2007), L. Hornberger, R. Zabriskie, P. Freeman (2010), G. B. Flander (2011), M. Badrić, I. Prskalo, M. Matijević (2015), W. R. Larson (2015), V. V. Sadovaya, O. N. Khakhlova, A. A. Reznikov (2015) ir kt.

R. Šiaučiuilienė (2009) pastebėjo, kad atliekant laisvalaikio tyrimus, dažniau gilinamasi į paauglių ir jaunimo, kaip į grupių, mėgstančių alternatyvias tradiciniam laisvalaikiui formas, užimtumą. Be to, atliekami tyrimai yra daugiau orientuoti į vaiko laisvalaikį mokykloje arba kitose neformaliose įstaigose (Kvieskienė, Mockevičienė, 2002).

Tyrimo objektas – vaikų laisvalaikio organizavimas.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų laisvalaikio organizavimo šeimoje problemas ir galimybes.

Tyrimo tikslas įgyvendintas atsakant į klausimus:

1. Kaip organizuojamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų laisvalaikis šeimoje?
2. Su kokiais problemomis, organizuodami laisvalaikį, susiduria tėvai / globėjai?

Tyrimo metodologija

Tyrimas vykdytas Šiaulių mieste 2019 m. spalio mėn. Tyrimui atlikti pasirinktas *kiekybinio tyrimo metodas* – anketinė apklausa. Tyrimas atliktas vadovaujantis laisvanoriškumo, lygiavertiškumo, naudingumo, anonimiškumo, konfidencialumo principais (Kardelis, 2007). Anketa tėvams (globėjams) parengta remiantis išanalizuota moksline literatūra ir sudaryta iš instrukcinės-motyvacinės dalies, demografinio (socialinės respondentų charakteristikos) ir diagnostinio blokų. Instrukcinėje-motyvacinėje dalyje nurodytas tyrimo tikslas, anketos pildymo instrukcija, pateiktas žymėjimo pavyzdys, informuota apie anonimišką respondentų dalyvavimą tyrime. Demografinis blokas sudarytas iš nominalinių skalių: tėvų lyties, amžiaus, išsilavinimo. Siekiant gauti kuo objektyvesnius ir tikslesnius tyrimo duomenis, anketoje pateikti atviro ir uždaro tipo klausimai. Apibendrinant tyrimo rezultatus respondentų atsakymai į atviro tipo klausimus naudoti kaip papildantys, iliustruojantys statistinę informaciją.

Tyrimo dalyviai – 90 Šiaulių mieste gyvenančių jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų tėvų / globėjų. Organizuojant tyrimą, vadovautasi imties kriterijais: tyrimo imtis – netikimybinė, patogioji. Išplatinta 119 anketų. Tinkamomis analizuoti nustatytos 90 tėvų / globėjų anketų. Grįžtamumo kvota – 76 proc. Įvertinus tėvų / globėjų imtį lyties aspektu išryškėjo, kad 63 proc. respondentų – moterys (mamos), 35 proc. – vyrai (tėčiai) ir 2 proc. globėjų. Amžiaus aspektu respondentų imtis labai įvairi, pradedant nuo jaunų, iki 30 m., tėvų (23 proc.), baigiant brandaus amžiaus tėvais (7 proc.). Beveik trečdalis apklaustųjų priklauso 31–40 m. (30 proc.) ir 41–50 m. (40 proc.) amžiaus grupėms. Daugiausiai apklausoje dalyvavusių tėvų / globėjų turi aukštąjį išsilavinimą (39 proc.). 23 proc. respondentų yra įgiję aukštesnįjį, 22 proc. – profesinį ir 16 proc. – vidurinį išsilavinimą.

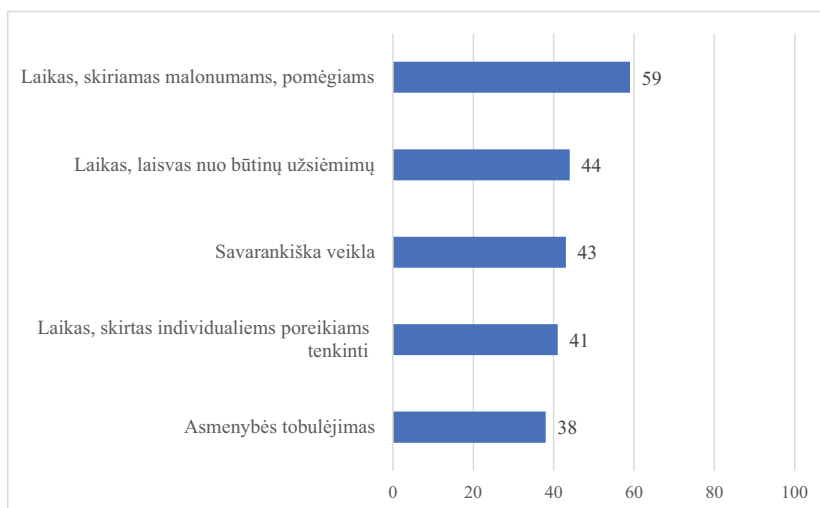
Empirinių duomenų analizei naudota aprašomoji statistika, pateikiant rodiklių skaitines charakteristikas (duomenų pasiskirstymo dažnį procentine išraiška). Pristatant apibendrintus tyrimo rezultatus, jie lyginami su kitais Lietuvos ir užsienio mokslininkų atliktų panašių / analogiškų tyrimų rezultatais. Atviro tipo anketos klausimų pagrindu gautų duomenų analizei naudotas kokybinis tyrimo duomenų analizės metodas – turinio analizė (angl. *content analysis*), kai teiginių kategorizavimas, pamatinių elementų išskyrimas leidžia tyrėjui atskleisti prielaidų esmę, tikslų pamatą, remiantis tiesioginėmis įžvalgomis bei patyrimu atsisakyti išankstinio nusistatymo, vyraujančių mitų, suskliausti sąmonėje nusistovėjusio mąstymo klišės (Husserl, 2005; Juzefovič, 2012). Turinio analizės metodas tinkamas, analizuojant įvairaus pobūdžio tekstus (Singer, 2009; McCulloch, 2004), kai objektyviai ir sistemškai išnagrinėjus teksto ypatybes galimos daryti tinkamos išvados.

Teksto analizė atlikta nuosekliai analizuojant jo turinį, dalijant pastarąjį į analitinius vienetus, t. y. kategorijas, subkategorijas.

Tyrimas atskleidė pasirinktos tikslinės grupės požymius, tyrimo išvados taikomos tai tyrimo dalyvių imčiai, kurią pavyko surasti ir apklausti. Nors tyrimo imtis neleidžia daryti plačių apibendrinimų, rezultatai leidžia preliminariai išskirti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų laisvalaikio organizavimo šeimoje problemas bei formuluoti kitų tyrimų gaires.

Tyrimo rezultatų analizė

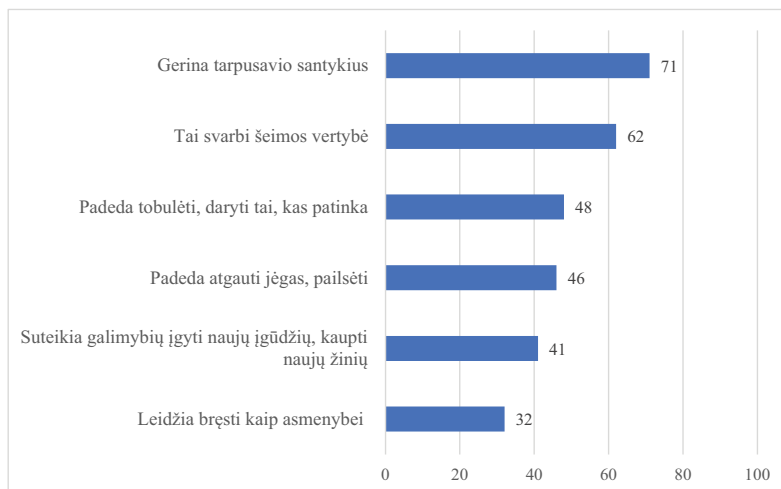
Siekiant išsiaiškinti, kaip respondentai suvokia, kas yra laisvalaikis, teirautasi apie laisvalaikio sampratą priskiriamas reikšmes. Tyrimo rezultatai (1 pav.) atskleidė, kad tėvai / globėjai dažniausiai laisvalaikį apibūdina kaip laiką, skirtą malonumams, pomėgiams (59 proc.). Didelio pritarimo sulaukė teiginiai, laisvalaikį apibrėžiantys kaip laiką, skirtą individualiems poreikiams tenkinti (41 proc.), kaip savarankišką veiklą (43 proc.) ar kaip laisvą nuo būtinų užsiėmimų laiką (44 proc.). Kiek rečiau pasirinktas apibūdinimas – laisvalaikis kaip asmenybės tobulėjimas (38 proc.).

1 pav. Laisvalaikio sąvokos suvokties vertinimas (N = 90, %)

Respondentai visada arba dažnai (77 proc.) planuoja šeimos laisvalaikį. Labai retai arba visai neplanuoja 23 proc. apklaustų tėvų / globėjų. Galima daryti prielaidą, kad daugeliui respondentų svarbu šeimos laisvalaikį apgalvoti iš anksto, suplanuoti, ką šeima veiks kartu. Tyrimo duomenys atskleidžia esmines laisvalaikio planavimo šeimoje priežastis (2 pav.). Daugiausiai (71 proc.) pritariama teiginiui, kad laisvalaikis šeimoje gerina tarpusavio santykius. 62 proc. tyrimo dalyvių pritarimu išreikštas teiginys, jog laisvalaikis yra reikšminga šeimos vertybė. Mažiau nei pusė respondentų pripažįsta, kad laisvalaikis padeda tobulėti, atsipalaiduoti, daryti tai, kas patinka (48 proc.), atgauti jėgas, pailsėti (46 proc.), suteikia galimybę įgyti naujų įgūdžių, kaupti žinias (41 proc.). Rečiausiai

(32 proc.) apklaustieji rinkosi teiginį, kad laisvalaikis svarbus, nes leidžia bręsti kaip asmenybei. Šeimos laisvalaikio paskirtis yra tenkinti šeimos narių dvasinius, poilsio ir pramogų poreikius, ugdyti jų asmeninius įgūdžius, vienyti šeimos narius (Vainienė, 2001).

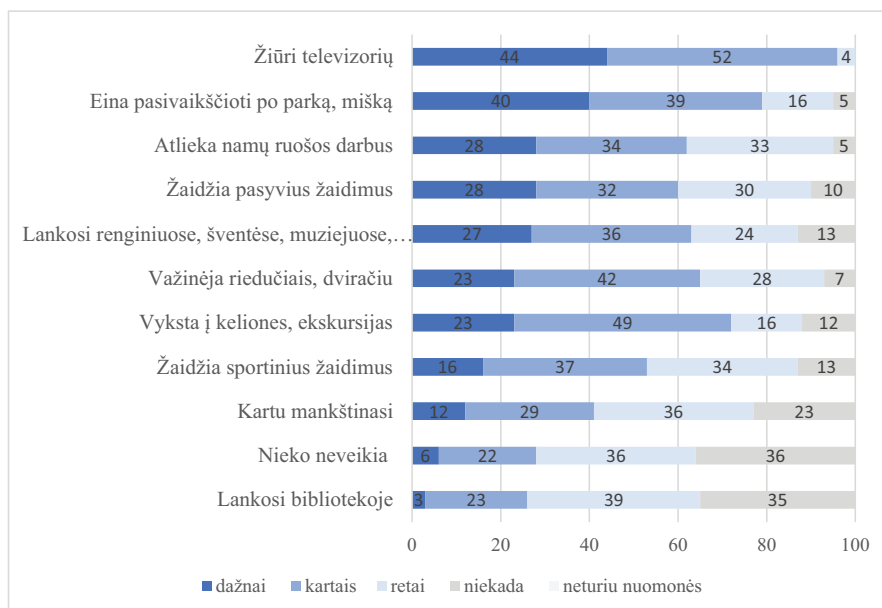

2 pav. Laisvalaikio šeimoje svarbos kriterijų vertinimas (N = 90, %)

Tyrimo rezultatai atskleidė neabejotiną laisvalaikio šeimoje svarbą, tačiau egzistuoja nemažai veiksnių, turinčių įtakos šeimos laisvalaikio planavimui. Daugiau nei pusė (56 proc.) apklaustų tėvų / globėjų, planuodami šeimos laisvą laiką, pirmiausiai atsižvelgia į šeimos finansinę padėtį. Daugiau nei 40 proc. respondentų akcentavo šeimos narių poreikius (46 proc.) ir laiką (43 proc.). Mažiausiai apklaustųjų (28 proc.), planuodami laisvalaikį šeimoje, atsižvelgia į vietą. Galima daryti prielaidą, kad tėvams / globėjams svarbiausia, kad laisvalaikis atitiktų šeimos finansines galimybes. Tačiau taip pat aktualu laisvalaikio organizavimas palankiu laiku, tenkinant šeimos narių poreikius.

Plačiau analizuojami tyrimo rezultatai, atskleidžiantys, kokias laisvalaikio formas renkama dažniausiai. 65 proc. apklaustų tėvų / globėjų šeimų paprastai ir aktyviai, ir pasyviai leidžia laisvalaikį. Dalis (22 proc.) respondentų nurodė, kad dažniausiai renkasi tik pasyvų, 13 proc. – aktyvų laisvalaikį. Kadangi tėvai / globėjai, planuodami šeimos laisvalaikį, turi suderinti kelis faktorius (šeimos finansus, laiką ir šeimos narių poreikius), tikėtina, tai turi įtakos ir laisvalaikio formų pasirinkimui. Kaip minėta, tyrimo dalyviai aktualizavo laiko svarbą, planuojant laisvalaikį, kas skatina gilesnę pastarojo kriterijaus analizę. Tyrimo duomenys rodo, kad daugiau kaip pusė apklausoje dalyvavusių tėvų / globėjų (60 proc.) šeimų dažniausiai kartu laisvą laiką leidžia savaitgaliais, šventinėmis dienomis (16,7 proc.) ir per atostogas (14,4 proc.). Rečiausiai laisvas laikas su šeima leidžiamas kasdien (8,9 proc.). Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentams svarbu, kuo dažniau leisti laiką su šeima, tačiau dėl didelio užimtumo bei spartaus šiuolaikinio gyvenimo tempo ne visoms šeimoms tai pavyksta.

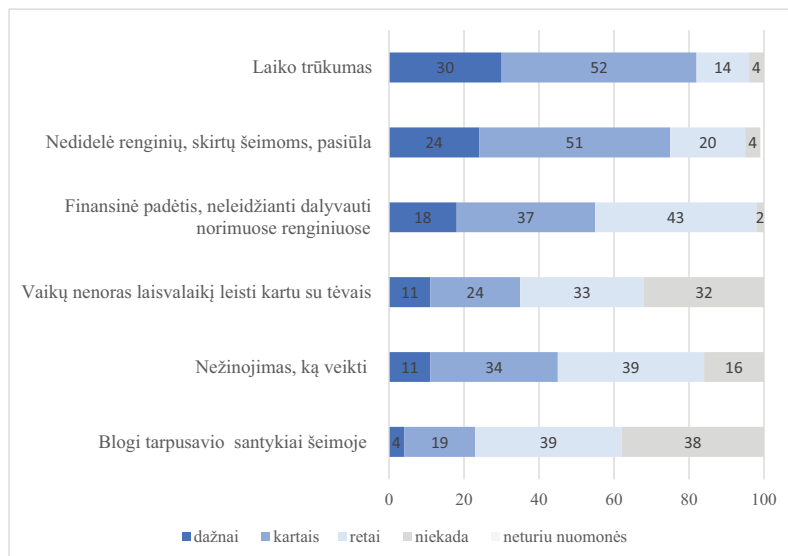
Tyrimo rezultatai parodė, kokias veiklas dažniausiai renkami apklausoje dalyvavusių tėvų / globėjų šeimos laisvalaikiu (3 pav.). 96 proc. respondentų teigimu, dažnai ar kartais jų šeima laisvalaikį leidžia prie televizoriaus ekrano. Mėgstama veikla yra pasivaikščiojimai po parką, mišką – dažna ši veikla 40 proc., o kartais – 39 proc. apklaustų tėvų / globėjų šeimose. Rečiausiai laisvalaikio metu apklaustųjų šeimos lankosi bibliotekose: niekada nesilanko – 35 proc., dažnai lankosi tik 3 proc. respondentų. Aktyvius veiklas, tokias kaip mankštą, važinėjimąsi riedučiais ar dviračiais, sportinius žaidimus, tyrime dalyvavusių tėvų / globėjų šeimos renkami kartais arba retai. Kiek dažniau šeimos laisvalaikiu vykstama į keliones, ekskursijas (dažnai – 23 proc.), dalyvaujama renginiuose, šventėse, lankomasi muziejuose, teatre (dažnai – 27 proc.).

3 pav. Veiklų, skirtų šeimos laisvalaikiui, pasirinkimo dažnumo vertinimas (N = 90, %)

Dažnai / kartais didelė laisvalaikio dalis skiriama namų ruošai (62 proc.), pasyviems žaidimams (60 proc.). Derindami aktyvias ir pasyvias laisvalaikio formas, tėvai / globėjai stengiasi įskiepyti vaikams aktyvų gyvenimo būdą bei sveiką gyvenimą. Tačiau tai vis dar nėra svarbiausias prioritetas. Kaip dažną šeimos laisvalaikio veiklą, aktyvius veiklas renkami iki 40 proc. tyrime dalyvavusių suaugusiųjų.

Aktualūs tyrimo duomenys, iliustruojantys problemas, su kuriomis tėvai / globėjai susiduria, organizuodami šeimos laisvalaikį (4 pav.), atskleidžia, kad dažniausiai trūksta laiko. Šią problemą, kaip išskylančią dažnai / kartais, nurodė 82 proc. tėvų / globėjų. Kiek daugiau nei pusė respondentų (51 proc.) mano, kad renginių, skirtų šeimoms, pasiūla yra nedidelė, o tai riboja šeimos laisvalaikio pasirinkimo galimybes. Dažnai / kartais (55 proc.) dalyvavimo renginiuose galimybės mažėja dėl šeimos finansinės padėties.

4 pav. **Problemų, kylančių tėvams / globėjams, organizuojant šeimos laisvalaikį, dažnumo vertinimas (N = 90, %)**

Kaip rečiausiai pasitaikančias problemas, organizuojant šeimos laisvalaikį, tėvai / globėjai nurodė blogus šeimos narių tarpusavio santykius (retai / niekada – 77 proc.), vaikų nenorą leisti laisvalaikį su tėvais (retai / niekada – 65 proc.) ir nežinojimą, ką galima veikti laisvu laiku (retai / niekada – 55 proc.).

Minėdami dažniausiai laisvalaikio metu lankomas vietas Šiaulių mieste, respondentai įvardijo Šiaulių areną – sporto, kultūros ir kitų masinių bei kamerinių renginių daugiafunkcij kompleksą kompleksą (91 proc.) ir Talkšos ežero pakrantę (87 proc.). Apie pusę respondentų nurodė, kad yra apsilankę dramos teatre (49 proc.), kultūros centre (51 proc.), „Saulės“ koncertų salėje (44 proc.) ir Saulės laikrodžio aikštėje (49 proc.). Mažiausiai apklaustų tėvų / globėjų yra lankęsi Šiaulių universiteto botanikos sode (17 proc.), Šiaulių dailės galerijoje (16 proc.), Katinų muziejuje (20 proc.). Galima daryti prielaidą, kad dažniausiai praleisti laisvalaikį renkamosi populiariose, reklamuojamose vietose, kurios pritraukia šeimas įvairiais renginiais ir akcijomis. Mažiausiai lankomos vietos – ekspozicijos ar muziejai, kurie mažiau investuoja į reklamą ir todėl daugiau žinomi tik tam tikrų pomėgių lankytojų.

Analizuojant tyrimo rezultatus apie pramogas, kurias laisvalaikiu renka respondentų šeimos Šiaulių mieste (5 pav.), pastebėta, kad dažniausiai (74 proc.) apklaustieji tėvai / globėjai nurodė kino teatrų lankymą. Pusė (50 proc.) respondentų šeimų laisvalaikiu pramogauja „Saulės miesto“ terasoje (50 proc.), čiuožinėja „Akropolio“ ledo arenoje (46 proc.), važinėjasi dviračiais (59 proc.).

Mažiausiai apklaustųjų dalyvauja „Aušros“ muziejaus ir Dailės galerijos rengiamose edukacinėse veiklose (13 proc.), renka pramogas dažasvydžio centre (18 proc.) ir

pramogauja Splys nuotykių parke (16 proc.). Dauguma tėvų / globėjų renkasi tokias pramogas, kurios prieinamos bet kuriuo metu, nereikalauja išankstinio pasirengimo bei leidžia saugiai praleisti laiką.

5 pav. Laisvalaikio pramogų Šiaulių mieste vertinimas (N = 90, %)

Apklausoje dalyvavusių tėvų / globėjų šeimos dažniausiai dalyvauja keliuose Šiaulių mieste organizuojamuose renginiuose, t. y. miesto gimtadienio šventėje „Šiaulių dienos“ (98 proc.), kalėdiniuose ir naujamečiuose renginiuose, vykstančiuose gruodžio mėnesį (daugiau nei pusė respondentų – 66 proc.). Mažiausia apklaustųjų dalis su šeima dalyvavo festivalyje „Rudens mozaika“ (10 proc.) ir tarptautiniame šokio festivalyje-konkurse „Aušrinė žvaigždė“ (8 proc.).

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokių pramogų, tinkamų šeimos laisvalaikiui, pasigendama Šiaulių mieste (Lentelė).

Lentelė. Pramogų šeimoms poreikis Šiaulių mieste

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių skaičius
Aktyvios pramogos	Vandens pramogos	„Vandens pramogų trūksta“, „Pasigendame vandens pramogų centro“; „Vandens atrakcionų“; „Norisi daugiau vandens pramogų“; „Vandens pramogų, nes važiujame į kitus miestus“; „Gero baseino“; „Vandens pramogų šeimai“.	7
	Sporto šventės	„Sporto švenčių šeimoms <...>“, „Daugiau sporto renginių“, „Įvairių sporto švenčių“; „Organizuoti ėjimo varžybas šeimoms“; „Sporto renginių“; „Šeimų orientavimosi sporto šventės“.	6

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Teiginių skaičius
Aktyvios pramos	Miesto renginiai	„Trūksta renginių prie „Lapės“; „Trūksta koncertų“; „<...> daugiau renginių“; „Trūksta centrinėje miesto dalyje renginių <...>“; „Koncertų, miesto švenčių“; „Daugiau koncertų įvairiose miesto erdvėse“; „Kultūrinių renginių“.	8
Pasyvios pramos	Teatras	„Trūksta vaidinimų“; „Daugiau spektaklių vaikams ir tėvams“; „Spektaklių šeimoms“.	3
Įvairūs objektai	Žaidimų aikštelės vaikams	„Žaidimų aikštelių vaikams trūksta“; „<...> vaikų žaidimo aikštelių“; „Centre trūksta vaikų aikštelių“; „Pasigendame žaidimo aikštelių“; „Gerai įrengtų žaidimų aikštelių“.	5
	Atrakcionai	„Trūksta atrakciono parko <...>“; „Nėra pramogų parko“; „Pasigendame gerai įrengto pramogų parko mieste“.	4
	Cirkas	„Trūksta cirko“.	1
	Zoologijos sodas	„Trūksta <...> mini zoologijos sodo“; „Mini zoo“; „Zooparke apsilankytume“.	3
Renginių pakankamumas	–	„Nieko kaip ir netrūksta“; „Kol kas dar nepasigendu“; „Mums pakanka pramogų“; „Patys sau pramogas organizuojame“; „Netrūksta“; „Užtenka tų pramogų“; „Man netrūksta“.	8

Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, kad Šiauliuose tyrimo dalyviai pasigenda aktyvių pramogų, tokių kaip sporto šventės, varžybos, miesto šventės-renginiai, vandens pramos. Mieste stokojama kultūrinių renginių, spektaklių šeimoms. Taip pat trūksta vietų, kur galima būtų pramogauti su šeima, pvz.: žaidimų aikštelių, atrakcionų, pramogų parko, mini zoologijos sodo. Tik nedidelė dalis respondentų patenkinti pramogų pasiūla mieste ir jų nepasigenda.

Diskusija

Laisvalaikis vertinamas kaip vienas iš asmenybės vystymosi ir tobulėjimo veiksnių – teikia galimybę lavinti pačius įvairiausias savo sugebėjimus ir jausti pasitenkinimą kitokio pobūdžio pasiekimais (Savicka, 2006). Dažniausiai šeimos kultūriniai, socialiniai poreikiai tenkinami namų aplinkoje, kas nereikalauja didelių finansinių investicijų, laiko ir pastangų. Šiandienos visuomenė veikia šiuolaikinėje kultūroje, kuri skleidžiama per masines informavimo priemones. Jų naudojimas yra neatsiejamas nuo šeimos laisvalaikio leidimo namuose. Statistiniai duomenys rodo, kad įvairaus amžiaus asmenys dažniausiai pasyviai leidžia laisvalaikį namuose. Plačiai paplitusios informavimo ir laisvalaikio priemonės: televizorius, kompiuteris, vaizdo žaidimai. Todėl tėvų sprendimas, ką vaikams žiūrėti per televiziją, yra svarbus veiksnys, užtikrinantis, kad televizija darytų teigiamą poveikį vaiko raidai (Boyd, Bee, 2010).

„Gyvą“ komunikaciją, aktyvius žaidimus, išvykas keičia virtualus bendravimas, kompiuteriniai žaidimai, filmų peržiūros. Todėl galima kalbėti apie visuomenės, šeimos pamatinių vertybių nykimą. Laisvalaikio metu menkai šeimose puoselėjami kūrybiniai gebėjimai, meninė veikla, savišvieta įtakoja skurdesnį dvasinį, emocinį tobulėjimą, intelektinį potencialą. Nors galimybių yra daug, galima teigti, kad šiuolaikinės šeimos laisvalaikio praleidimo poreikius riboja ekonominiai rodikliai, kai aktyvi socialinė-kultūrinė veikla ir laisvalaikis kainuoja brangiau už neribotas interneto ar televizijos teikiamas pramogas. Pastebima, kad šeimos išleidžia daugiau pinigų vaizdo žaidimų sistemoms ir patiems žaidimams nei kitoms pramogoms (Boyd, Bee, 2010).

Tam, kad būtų galima turiningai praleisti laisvalaikį, svarbus ne vien šeimos nusiteikimas ir pastangos, tačiau ir tinkamų kultūros priemonių bei infrastruktūros išvystymas. Todėl kyla probleminis klausimas – ar Šiauliuose yra pakankamai išvystytų ir šeimos poreikius atliepiančių aplinkų (įvairių kultūros, pramogų įstaigų), skirtų laisvalaikiui praleisti? Laisvalaikio veiklos pasirinkimui įtakos turi tokie veiksniai: šeimos finansinės galimybės, gyvenamoji vieta, laisvalaikio paslaugų prieinamumas, tėvų užimtumas, vertybinių orientacijų / tradicijų kaita, visuomenės globalėjimas. Pvz., daugiavaikė šeima rečiau rinksis aktyvius, brangiau kainuojančius veiklas pramogų parke, nei pasyvų laisvalaikį namuose.

Verta atminti, kad yra daug kryptingai orientuoto šeimos laisvalaikio praleidimo galimybių, nereikalaujančių didelių piniginių išlaidų, kai naudojamos nemokamos gamtos, kultūros ištekliais. Tačiau tėvų ir vaikų poreikiai tokie veiklai turi būti formuojami visuomenės informavimo priemonėmis, ugdymo institucijose, šeimoje, didinant suinteresuotumą ir motyvaciją nuolat tobulėti, ugdytis fizinius gebėjimus bei gauti daug teigiamų emocijų. Laisvalaikį galima praleisti įvairiai, svarbiausia, kad jis būtų naudingas visiems šeimos nariams, plėstų jų akiratį, padėtų asmeniui integruotis į visuomenę (Alifanovienė, Kepalaitė, Striškienė, 2013).

Išvados

Laisvalaikis – besąlygiškai kiekvienam žmogui reikalingas laikas, kurio metu jis pailsi, atgauna jėgas, save realizuoja, praplečia akiratį bei tobulėja. Laisvas laikas teikia galimybę lavinti pačius įvairiausius asmens gebėjimus ir jausti pasitenkinimą kitokio pobūdžio pasiekimais. Tyrimai rodo, kad socialinį ir pažintinį vaikų vystymąsi lemia tai, kaip ir su kuo jie leidžia savo laisvalaikį.

Laisvalaikis tėvų / globėjų suvokiamas kaip laikas, skirtas malonumams ir pomėgiams. Laisvalaikį su šeima visada ar bent jau dažnai planuoja tėvai, paprastai pirmiausiai atsižvelgdami į finansinę šeimos padėtį. Tai turi įtakos ir populiariausių, didesnių finansinių investicijų nereikalaujančių laisvalaikio veiklų, tokių kaip televizoriaus žiūrėjimas, pasivaikščiojimas po mišką ar parką, važinėjimas riedučiais, dviračiais, pasirinkimą. Laisvalaikio svarbą liudija pagerėję šeimos narių tarpusavio santykiai bei šeimos vertybių puoselėjimas.

Nustatyta, kad, organizuodami šeimos laisvalaikį, tėvai / globėjai susiduria su įvairiomis problemomis: laiko stoka, nedidelė renginių, skirtų šeimoms, pasiūla, ribotos finansinės šeimos galimybės. Rečiau pasitaikančios problemos – tai prasti šeimos narių tarpusavio santykiai, vaikų nenoras leisti laisvalaikį su tėvais ir nežinojimas, ką galima veikti laisvu laiku.

Tyrimas parodė, kad šeimos renkasi ir aktyvias, ir pasyvias veiklas, dažniausiai nereikalaujančias išankstinio pasiruošimo. Šiaulių mieste šeimos laisvalaikį leidžia universaliame sporto, kultūros ir kitų masinių bei kamerinių renginių daugiavonkiame komplekse „Šiaulių arena“ ir Talkšos ežero pakrantėje.

Dažniausiai pasirenkamos pramogos Šiauliuose – kino teatrų lankymas, čiuožimas ledo arenoje ir pramogavimas „Saulės miesto“ terasoje. Mėgstamiausi renginiai, kuriuose dalyvauja respondentų šeimos – miesto gimtadienio šventė „Šiaulių dienos“ ir kalėdiniai bei naujamečiai renginiai. Tėvai / globėjai, organizuodami šeimos laisvalaikį, dažniausiai stokoja laisvo laiko ir pasigenda renginių, skirtų šeimoms, turinčioms jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, pasiūlos Šiaulių mieste bei aktyvaus laisvalaikio vietų – žaidimo aikštelių vaikams, vandens pramogų, miesto, sporto švenčių bei koncertų.

Literatūra

1. Agate, S. T., Zabriskie, R. B., & Eggett, D., 2007, Praying, playing and successful families: An examination of family religiosity, family leisure, and family functioning. *Marriage and Family Review*. Vol. 42. No. 2. P. 51–75.
2. Alekrinskis, A., Bulotienė, D., Šimkus, A., Mikalauskas, R., 2013, Studentų poreikiai aktyviam laisvalaikiui. *Sportinį darbingumą lemiantys veiksniai (IV)*. Mokslinių straipsnių rinkinys. P. 45–57.
3. Alifanovienė, D., Kepalaitė, A., Striškienė, O., 2013, *Daugiavaikių šeimų socialinės-educacinės situacijos analizė*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
4. Badrić, M., Prskalo, I., Matijević, M., 2015, Primary school pupils' free time activities. *Croatian Journal of Education*. Vol. 17. No. 2. P. 299–331.
5. Barden, P., Comber, R., Green, D., Jackson, D., Ladha, C., Bartindale, T., Olivier, P., 2012, Telematic dinner party: Designing for togetherness through play and performance. In *Proceedings of the Designing Interactive Systems Conference* (pp. 38–47). Newcastle: Association for Computing Machinery.
6. Berns, R. M., 2009, *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
7. Blaževičius, P., 2006, *Laisvalaikio organizavimas: Mokymo priemonė*. Rokiškis: I. Skripkos individuali įmonė.
8. Boyd, D., Bee, H., 2011, *Augantis vaikas*. Vilnius: Standartų spaustuvė.
9. Dickinson, J. E., Hibbert, J. F., Filimonau, V., 2016, Mobile technology and the tourist experience: (Dis)connection at the campsite. *Tourism Management*. Vol. 57. P. 193–201.
10. Flander, G. B., 2011, *Spending holidays with your children*. Child and Youth Protection Center of Zagreb. [Žiūrėta 2021-05-10]. Prieiga per internetą: <http://www.poliklinika-djeca.hr/english/for-parents/family-time/spending-holidays-with-children/>
11. Gaigalienė, M., Lukšienė, L., 2002, Paauglių laisvalaikio ypatumai. *Pedagogika*. Nr. 62. P. 27–46.
12. Hornberger, L., Zabriskie, R., Freeman, P., 2010, Contributions of family leisure to family functioning among single-parent families. *Leisure Sciences*. Vol. 32. No. 2. P. 143–161.
13. Huff, C., Widmer, M., McCoy, K., Hill, B., 2003, The influence of challenging outdoor recreation on parent-adolescent communication. *Therapeutic Recreation Journal*. Vol. 37. No. 1. P. 18–37.

14. Husserl, E., 2005, *Karteziškosios meditacijos*. Vilnius: Aidai.
15. Juzefovič, A., 2012, Lietuvos estetikos savitumai: fenomenologinė ir postmodernistinė prieigos. *Filosofija. Sociologija*, T. 23. Nr. 1. P. 42–50.
16. Kardelis K., 2007, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
17. Kvieskienė, G., Mockevičienė, D., 2002, Laisvalaikio reikšmė ankstyvajai prevencijai. *Socialinis ugdymas*. Nr. 5. P. 66–75.
18. Langvinienė, N., 2013, *Laisvalaikio paslaugų vaidmuo gyvenimo kokybės kontekste*. Kaunas: Technologija.
19. Lee, S., Chae, Y., 2007, Children's internet use in a family context: Influence on family relationships and parental mediation. *Cyber Psychology & Behavior*. Vol. 10. No. 5. P. 640–644.
20. Mactavish, J., Schleien, S., 1998, Playing together growing together: Parents' perspectives on the benefits of family recreation in families that include children with a developmental disability. *Therapeutic Recreation Journal*. Vol. 32. No. 3. P. 207–230.
21. McCulloch, G., 2004, *Documentary Research in Education, History and the Social Sciences*. London and New York: Routledge Falmer, Taylor and Francis Group.
22. Mesch, G. S., 2006, Family relations and the internet: Exploring a family boundaries approach. *Journal of Family Communication*. Vol. 6. No. 2. P. 119–138.
23. Miliūnienė, L., Vaitkevičius, J. V., Bakanovienė, T., Mockevičienė, D., 2009, *Sveikatos rizikos veiksmų savikontrolė neformaliajame ugdyme*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
24. Paulavičiūtė, A., 2002, *Renginių organizavimo ABC*. Vilnius: UAB „Ciklonas“.
26. Šinkūnienė, J. R., 2005, Laisvalaikio studijos ir rekreacijos administravimas. *Socialinis darbas*. Nr. 4(1). P. 122–130.
27. Sadovaya, V. V., Khakhlova, O. N., Reznikov, A. A., 2015, The formation of professional readiness of a social teacher to organization of children's leisure time activities. *International Journal of Environmental & Science Education*. Vol. 10. No. 4. P. 595–602.
28. Savicka, A., 2006, Darbas ir laisvalaikis: naujos jų tarpusavyje ryšio sampratos paieškos. *Kultūrologija. Kultūra globalizacijos sąlygomis*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
29. Shaw, S. M., Dawson, D., 2001, Purposive leisure: Examining parental discourses on family activities. *Journal of Leisure Research*. Vol. 23. No. 4. P. 217–231.
30. Singer, B. D., 2009, Minorities and the media: a content analysis of native Canadians in the daily press. *Canadian Review of Sociology*. Vol. 30, Issue 3, P. 348–359.
31. Steiner-Adair, C., Barker, T. H., 2013, *The big disconnect: Protecting childhood and family relationships in the digital age*. Harper Business.
32. Šiaučiulienė, R., 2009, Šeimos ir vaiko laisvalaikio istorinis-kultūrinis diskursas vaikystės edukacinių koncepcijų raiškos kontekste. *Mokytojų ugdymas*. Nr. 13(2). P. 26–38.
33. Šukytė, D., 2007, Neformalusis vaikų ugdymas ir jo realizavimui įtaką darantys veiksniai. *Socialinis ugdymas*. Nr. 3(14). P. 79–87.
34. Trussell, D. E., Shaw, S. M., 2007, Daddy's Gone and He'll Be Back in October: Farm Women's Experiences of Family Leisure. *Journal of Leisure Research*. Vol. 39. No. 2. P. 366–387.
35. Vainienė, I., 2001, *Kaimo turizmo organizavimas*. Vilnius: Eugrimas.
36. Wells, M. S., Widmer, M. A., McCoy, J. K., 2004, Grubs and grasshoppers: Challenge-based recreation and the collective efficacy of families with at-risk youth. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*. Vol. 53. No. 3. P. 326–333.
37. Zabriskie, R. B., McCormick, B. P., 2001, The influences of family leisure patterns on perceptions of family functioning. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*. Vol. 50. No. 3. P. 281–289.
38. Zabriskie, R., McCormick, B., 2003, Parent and Child Perspectives of Family Leisure Involvement and Satisfaction with Family Life. *Journal of Leisure Research*. Vol. 35. No. 2. P. 163–189.